

УДК 63 001.8:004.451(100) + 025.5.001.16

*О.Є. ТАРАБРІН, доктор сільськогосподарських наук,
професор, заступник директора з наукової роботи
Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН*

Світова система наукової аграрної інформації та проблеми доступу до міжнародних інформаційних ресурсів

Постановка проблеми. В Україні агро-промисловий комплекс традиційно вважається одним із основних сегментів вітчизняної економіки, подальший розвиток якого неможливий без науково-інформаційного супроводження.

Аграрна наука потребує не тільки оптимального інформування в межах країни, але й доступу до світових інформаційних ресурсів та оперативного інтегрування до них досліджень вітчизняних учених. Інтеграція і глобалізація науки вимагає нових підходів щодо її інформаційного забезпечення через розроблення стратегії модернізації бібліотечно-інформаційної діяльності шляхом реалізації державних та міжнародних програм, проектів, забезпечення вільного доступу громадян до світових інформаційних ресурсів, розвитку

ідеології соціально-інформаційної рівності й доступності інформації з одночасним застосуванням єдиних стандартів, протоколів, гетерогенного наукового середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням світової системи наукової аграрної інформації присвячували свої публікації окремі вітчизняні та зарубіжні науковці: В.П. Нечипоренко [2], В.О. Голубєв [1], О.В. Баркова [3] й інші. Питання також неодноразово розглядалося на міжнародних наукових конференціях, нарадах і зборах [5]. Однак згідно із Законами України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», «Про національну програму інформатизації» підкреслюється роль наукової бібліотеки, визначаються її завдання в процесі формування нового інформаційного суспільства. Це зумовило необхідність перегляду традиційних функцій бібліотек із погляду нових інформаційних технологій. Змінюється статус традиційної бібліотеки: відбувається еволюція у напрямі від пасивного «паперового» книгосховища до активного розповсюджувача електронних інформаційних ресурсів, що стали суттєвим компонентом бібліотечних фондів.

Мета статті – дослідити й узагальнити світовий потік наукової аграрної інформації та запропонувати розв'язання проблем доступу до міжнародних інформаційних ресурсів.

Виклад основних результатів дослідження. Основою інформаційної підтримки інноваційних процесів є структуровані інформаційні ресурси й сучасні інформаційно-

комунікаційні технології, що забезпечують ефективність їх використання учасниками інноваційних процесів [2].

Нині перед Національною науковою сільськогосподарською бібліотекою НААН стоїть завдання кардинального вдосконалення інформаційного забезпечення аграрної галузі у контексті сталого розвитку суспільства та державотворчих процесів, що передбачають, зокрема, досягнення якісно нового рівня обслуговування вчених і спеціалістів на основі традиційних та новітніх інформаційних продуктів і послуг.

На нинішній час жодна з наукових бібліотек України не має повного зібрання видавничої продукції Росії, Білорусі, інших держав. Необхідність в ній не зменшилася. Доступ до зарубіжної наукової інформації, передусім до провідних наукових журналів, потрібний для підтримки високого творчого потенціалу вчених, ознайомлення з новими ідеями і тенденціями у світовій науці, розвитку взаємовигідного наукового співробітництва. Відомий факт, що відсутність інформації, навіть за один рік, призводить до зупинки розвитку наукових розробок на п'ять років, оскільки за таких умов неможливо проводити дослідження на сучасному науковому рівні з використанням нових методів та обладнання.

У науковій літературі постійно наводяться дані, що 45-50% обсягу результатів наукових розробок залишаються на робочому столі авторів, якщо в процес матеріалізації пропозицій не включаються науково-інформаційні технології. Останні мають два напрями застосування: звичайне науково-інформаційне забезпечення інноваційних процесів й усунення інформаційних перепон. Отже, актуальності набула більш загальна проблема доведення до користувачів усіх одержуваних знань.

Для підвищення рівня інформаційного забезпечення вчених і спеціалістів аграрної галузі потрібні нові інноваційні підходи. Нині очевидно, що найефективніше ця задача розв'язується створенням електронних бібліотек на базі інформаційних ресурсів традиційних бібліотек.

Адже в умовах швидкого розвитку інформаційних та комунікаційних технологій, який надає нові перспективи процесам створення

електронних ресурсів, виникає протиріччя між постійно зростаючим обсягом інформаційних матеріалів в електронному вигляді й можливістю повного та оперативного їх використання. Причинами даного протиріччя є роз'єднаність національних інформаційних ресурсів, нескоординованість робіт із їхнього формування, неузгодженість форматів представлення інформації. Інформаційні ресурси існують переважно в локальних мережах, базах даних, а електронні документи, які надано в Internetі, розпорошені на багатьох Web-сайтах. Використання електронної наукової інформації ускладнюється зростаючою проблемою інформаційного завантаження комунікаційних мереж. Корисної інформації в WWW стає все більше, але знайти щось необхідне дедалі складніше. Комплекс із розв'язання важливих завдань щодо формування єдиного інформаційного простору України як складової світової інформаційної інфраструктури включає створення національної наукової інформаційної бази даних Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки, як унікальної можливості для інтеграції документального та глобального інформаційного обміну [5].

Світовий інформаційний потік із питань сільського господарства з максимальною повнотою відображено у міжнародних БД AGRIS, CAB Abstracts, AGRICOLA, Food Science and Technology Abstracts, AGROS, AGORA. Ці БД володіють генеральною сукупністю 15 млн записів із 70-х років XX ст., отже, значно дублюють один одного та одночасно мають риси винятковості [1].

Доступ до даних БД забезпечується шляхом підписки на них, що є доступним лише для наукових центрів економічно розвинутих країн. В інших країнах доцільно мати один комплект усіх БД й організовувати його використання обслуговуванням інформаційних запитів віддалених користувачів.

Для пошуку науково-технічної інформації з аграрної тематики використовується багато каналів, більшість з яких не дають гарантії віднаходження документів, розкиданих у світовому інформаційному просторі. Нині у світі щорічно публікується близько 150 тис. статей, книг, звітів, інших матеріалів. Публікації різноманітні за тематикою, видами, мовою, призначенням і роз-

осереджені по десятках тисяч журналів у всіх країнах світу.

Доступ до публікацій можливий лише за використання міжнародних баз даних (БД), в яких збираються, записуються й акумулюються відомості про публікації, що з'явилися незалежно від географічних і політичних меж. Виявлення та використання таких БД забезпечує доступ до інформації, розосередженої в часі й просторі.

П'ять міжнародних інформаційних центрів створюють БД з однаковою метою — описати світовий інформаційний потік із питань сільського, лісового господарств та продовольства.

Організація ООН по сільському господарству і продовольству – *Food and Agriculture Organization (FAO)* створила й підтримує міжнародну інформаційну систему AGRIS. Вона діє на корпоративних засадах на глобальному рівні. У кожній країні, що є членом FAO, створюється національний інформаційний центр, функції якого виконують звичайно наукові сільськогосподарські бібліотеки (в Україні, зокрема, – це наукова бібліотека НУБіП). Він збирає поточні публікації своєї країни, реферує їх англійською мовою, транслітерує заголовки, індексує за єдиним для системи тезаурусом AGROVOC і передає записи каналами Internet в інформаційний центр FAO WAICENT. Після перевірки якості записів їх інтегрують у БД AGRIS, де нині понад 5 млн записів, починаючи з 1975 року. Доступ до БД AGRIS в Internet безкоштовний, на CD-ROM — комерційний. Національні інформаційні центри використовують БД AGRIS на CD-ROM безкоштовно.

Сільськогосподарське бюро британської Співдружності – *Agricultural Bureau of the British Commonwealth (CAB International)* створює БД CAB Abstracts. CAB International проводить експертизу наукової значущості журналів, що видаються в різних країнах, відбирає та накопичує близько 11 тис. журналів, визнаних кращими, і реферує статті з них. У БД близько 5 млн записів із 1973 року англійською мовою. Доступ до БД CAB Abstracts в Internet і на CD-ROM — комерційний.

Найбільша у світі аграрна бібліотека — Національна сільськогосподарська бібліоте-

ка США – National Agricultural Library створює БД AGRICOLA. У цій БД понад 4 млн записів із рефератами, що відображають світовий інформаційний потік із 1970 року англійською мовою. Доступ до БД AGRICOLA в Internet безкоштовний, на CD-ROM — комерційний.

Міжнародний інформаційний центр з проблем продовольства = International Food Information System генерує БД Food Science and Technology Abstracts (FSTA). У ній наведено і зареферовано близько 1 млн публікацій, що стосуються виробництва й безпеки продуктів харчування, з 1969 року – англійською мовою. Доступ до БД FSTA в Internet і на CD-ROM — комерційний.

Друга в світі за обсягом інформаційних ресурсів сільськогосподарська бібліотека — Центральна наукова сільськогосподарська бібліотека Росільгоспакадемії – створює БД AGROS. У ній наведено і частково зареферовано 1,7 млн публікацій із 1985 року російською мовою. Доступ до БД AGROS в Internet безкоштовний, на CD-ROM — комерційний.

БД AGORA – повнотекстова база даних понад 1000 періодичних видань провідних видавництв наукової літератури з питань безпеки харчування, сільського господарства і навколишнього середовища. AGORA надає повну версію тексту журналів в електронному вигляді в режимі on-line англійською, арабською, французькою, іспанською мовами. Доступ: безкоштовно тільки для окремої групи країн із низьким рівнем доходів. Для України підписка зі знижкою – 1500 доларів США на рік.

У БД AGRIS використовується міжнародний багатомовний тезаурус AGROVOC. БД CAB Abstracts і AGRICOLA застосовують тезаурус CAB International. БД FSTA й AGROS використовують свої власні тезауруси. Тезаурус AGROS — російською мовою. Тезауруси близькі за обсягом лексики і структурою. БД AGRIS, CAB Abstracts, AGRICOLA, FSTA на CD-ROM тиражуються та поставляються корпорацією SilverPlatter Information і мають однакову ІПС SilverPlatter Information and Retrieval System, БД AGROS використовує пошуковий інтерфейс ІРБІС. Річна підписка на все БД — близько 15 тис. дол., повна підписка

— 50 тис. дол. Сукупний обсяг записів у міжнародних БД — більш 15 млн. Генеральний інформаційний потік значною мірою дублюється різними БД. Разом із тим кожна БД має свої відмінності. БД AGRIS, краща ніж інші БД, відображає регіональні публікації; БД CAB Abstracts і FSTA здійснюють якісніший відбір публікацій та реферування; БД AGRICOLA добре відображає інформаційний потік США; БД AGROS, на відміну від інших БД, краще подає інформацію про російський інформаційний потік.

Кожен міжнародний інформаційний центр проводить свою маркетингову політику на ринку БД, проте досвід інтенсивного використання міжнародних БД показує, що найбільший ефект дає одночасне використання всіх БД.

Для організації доставки документів-першоджерел у 1987 році, за ініціативою FAO, було створено асоціацію національних інформаційних центрів AGLINET. Члени AGLINET мають можливість направляти один одному запити на доставку національних документів і зобов'язуються забезпечувати один одного копіями національних документів у пріоритетному режимі та, як правило, безкоштовно [7].

Висновки. Використання міжнародних БД дає користувачам інформації гарантію однакових можливостей її одержання незалежно від місця мешкання і профілю роботи, знання іноземних мов, матеріального статусу. Проте порядок доступу до міжнародних інформаційних ресурсів з аграрних питань у різних країнах залежить від рівня економічного розвитку. У науково-інформаційних центрах на місцях в економічно розвинутих країнах проблеми доступу розв'язуються придбанням усіх ресурсів і наданням їх у вільне користування в локальних мережах.

Усі міжнародні БД одночасно повинні придбати тільки Національні наукові сільськогосподарські бібліотеки, вони ж мають бу-

ти національними інформаційними центрами міжнародної інформаційної системи FAO ООН. Ці бібліотеки збирають запити віддалених користувачів, проводять пошуки у БД та результати пошуків передають у вигляді текстових файлів користувачам.

І в першому, і в другому випадках доставка зарубіжних документів ведеться через національні інформаційні центри.

У країнах, де не накопичують та не надають у доступ міжнародні БД AGRIS, CAB Abstracts, AGRICOLA, FSTA, AGROS, AGORA й не забезпечують доставку документів через AGLINET, користувачі інформації знаходяться у свідомо неконкурентоспроможному стані [6].

Тому при вивченні питань інформаційного забезпечення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності агропромислового виробництва необхідно враховувати позитивний досвід, накопичений у цій галузі в нашій країні та за її межами. Треба чітко усвідомити те, що інновації й розвиток сучасного наукоємного агропромислового виробництва в Україні є справою не віддаленого майбутнього, а вже нинішнього часу. Наскільки успішною буде реалізація визначених пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, залежить від інформаційного забезпечення вчених держави науковою інформацією. Адже саме правильно організоване інформаційне забезпечення наукової діяльності сприяє підвищенню ефективності наукових досліджень, створенню потужної системи науково-технічної інформації та її використання на всіх етапах наукової діяльності за умови активізації всіх його форм [3].

Згідно із Законом України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" органи виконавчої влади всіх рівнів зобов'язані створити режими найбільшого сприяння виконанню робіт, спрямованих на реалізацію відповідних пріоритетних напрямів, і концентрації на них фінансово-економічних та інтелектуальних ресурсів [4].

Список використаних джерел

1. Голубев В.А. Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса / В.А. Голубев. – Матер. 13-й Междунар. конф. – Крым. – Москва, 2006. – С. 78-81.
2. Нечипоренко В.П. Информационное обеспечение инновационных процессов — новые международные инициативы / В.П. Нечипоренко // Межотраслевая информационная служба. — 2001. — №1. — С.30-33.
3. Перспективи створення національного наукового порталу в мережі Internet на базі Web-сайта НБУВ [Електронний ресурс] / О.В. Баркова // Нові обличчя бібліотек та організацій: від надій до партнерства і професіоналізму: Фокусний семінар. — Б.м., 2001. — С. 24-28.

4. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 16 жовтня 2012 р. № 5460-VI // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>.
5. Роль бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору України: матер. Міжнар. наук. конф. – К., 2009. – С. 13-14.
6. *Хорошилов А.В.* Мировые информационные ресурсы / А.В. Хорошилов, С.Н. Селетков. – СПб.: Питер, 2004. – С. 176.
7. The economics of regulation in Agriculture Compliance with Public and Private Standards Edited by floor Brouwer, LEI – Wageningen UR, The Netherlands, glenn fox, University of Guelph, Canada, roel Jongeneel, 2012 / с.272 pages / HB / 9781845935573.

Стаття надійшла до редакції 29.04.2013 р.

*

УДК 338.432

*З.Б. ЯНЧЕНКО, кандидат економічних наук, заслужений економіст України,
начальник Департаменту економічного розвитку, торгівлі та міжнародного
співробітництва Житомирської облдержадміністрації*

Особливості розробки регіональних інноваційних програм аграрної сфери

Постановка проблеми. Світовий досвід показує, що роль регіональної інноваційної політики у формуванні національної інноваційної системи постійно зростає. Найвагоміших результатів у розвитку інновацій нині досягають ті країни, які забезпечують децентралізацію господарських зв'язків на користь регіонів. Для посилення впливу на формування регіональної інноваційної системи та розвиток регіональних інноваційних процесів обласними державними адміністраціями у регіонах України на виконання вимог Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року розробляються й затверджуються регіональні інноваційні програми, що визначають стратегічною метою діяльності регіонів формування інноваційної моделі розвитку економіки.

Відсутність єдиної концепції розробки регіональної інноваційної програми та локалізація процесів розробки програм виключно в регіонах із випереджальними темпами економічного розвитку призвели до недотримання принципу системності під час розробки проектів програм, неефективного розподілу наявних ресурсів та управління інноваційним потенціалом регіонів. Досяг-

нення закладених у стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року пріоритетів щодо максимального внеску регіонів у національну економіку, здобуття конкурентних переваг на зовнішньому ринку й повна реалізація потенційних можливостей регіонів вимагають створення на регіональному рівні адекватних моделей управління інноваціями та побудови ефективної регіональної інноваційної системи, першим кроком на шляху до чого стає якісний і обґрунтований проект регіональної інноваційної програми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам змістовного наповнення регіональних програм інноваційного розвитку, аналізу їх побудови, відповідності дійсній нормативно-правовій базі й вимогам економічних реалій, повноті відображення в її нормах перебігу інноваційних процесів, розробки методики оцінки ефективності присвятили свої праці відомі вітчизняні та зарубіжні дослідники: А. Валюх [2], В. Головатюк [8], М. Гоменюк [1], Н. Дронова [10], Е. Зінь [2], І. Карасьов [3], Г. Кореняко [8], З. Костак [4], О. Красовська [5], Н. Куцай [6], В. Соловійов [8], В. Третяк [10], Д. Чуб [11].

Водночас питання концепції стандартизованої методики розробки регіональних інноваційних програм і створення системи показників, що відображають рівень регіо-

© З.Б. Янченко, 2013